

गंभीरोमंत्रगोपनसमर्थः ॥ ४३ ॥ शौटीरः प्रगल्भः द्वेष्यवत् हेयं पापं यस्य स द्वेष्यपापकः ॥ ४४ ॥ आधित्सता आधातुमिच्छता ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ पंचानामभावेऽयवरास्त्रिभ्योन्यूनानकार्याः ॥ ४७ ॥ प्रकृतिषु स्वाभ्यमात्यादि
 पुमंत्रिणां छिद्रं अयथोक्तकारित्वाभावेन परस्यावसरदानं ॥ ४८ ॥ रक्षेत् गोपयेत् पिदभ्यात् विवरं छिद्रं ॥ ४९ ॥ मंत्रो गूढो येषां ते मंत्रसंहननो मंत्रकवचः इतरे शूरजनादयः ॥ ५० ॥ स्वामिनो मंत्रिणश्च मदादिरहिताः सं
 तोयन् न्योन्यमनुवर्तते तर्हि निर्दृताः सुखिनो भवन्तीत्यर्थः ॥ ५१ ॥ नित्यमित्यर्थः उपधा छलानितानि पंच तेषु केवलं वाचिकीद्रोणवधे हतोऽश्वत्थामा कुंजर इत्युक्तिर्युधिष्ठिरस्य मनसि छलाभावात् भीमस्य तु तत्रै

सत्यवाक् शीलसंपन्नो गंभीरः सत्रपो मृदुः ॥ पितृपैतामहो यः स्यात्स मंत्रं श्रोतुमर्हति ॥ ४३ ॥ संतुष्टः संमतः सत्यः शौटीरो द्वेष्यपापकः ॥ मंत्रवित्कालविच्छूरः
 समंत्रं श्रोतुमर्हति ॥ ४४ ॥ सर्वलोकमिमं शक्तः सांत्वेन कुरुते वशे ॥ तस्मै मंत्रः प्रयोक्तव्यो दंडमाधित्सतानृप ॥ ४५ ॥ पौरजानपदायस्मिन् विश्वासं धर्मतोगताः ॥
 योद्धानयविपश्चिच्च समंत्रं श्रोतुमर्हति ॥ ४६ ॥ तस्मात्सर्वैर्गुणैरेतैरुपपन्नाः सुपूजिताः ॥ मंत्रिणः प्रकृतिज्ञाः स्युः रुयवरामहदीप्सवः ॥ ४७ ॥ स्वासु प्रकृतिषु
 छिद्रं लक्षयेरन्यरस्य च ॥ मंत्रिणां मंत्रमूलं हिराज्ञोराष्ट्रं विवर्यते ॥ ४८ ॥ नास्य छिद्रं परः पश्येच्छिद्रेषु परमन्वियात् ॥ गूहे तूर्मइवांगानिरक्षेद्विवरमात्मनः ॥
 ४९ ॥ मंत्रगूढा हिराज्यस्य मंत्रिणो ये मनीषिणः ॥ मंत्रसंहननो राजा मंत्रांगानीतरे जनाः ॥ ५० ॥ राज्यं प्रणिधि मूलं हि मंत्रसारं प्रचक्षते ॥ स्वामिनस्त्वनुवर्त
 ते वृत्त्यर्थमिह मंत्रिणः ॥ ५१ ॥ संविनीय मदक्रोधो मानमीर्ष्या च निर्दृताः ॥ नित्यं पंचोपधातीतैर्मंत्रयेः सह मंत्रिभिः ॥ ५२ ॥ तेषां त्रयाणां विविधं विमर्शं विबु
 द्यचित्तं विनिवेश्य तत्र ॥ स्वनिश्चयं तत्प्रतिनिश्चयज्ञं निवेदयेदुत्तरमंत्रकाले ॥ ५३ ॥ धर्मार्थकामज्ञमुपेत्य पृच्छेद्युक्तो गुरुं ब्राह्मणमुत्तरार्थं ॥ निष्ठाकृता तेन य
 दा सहः स्यात्तं मंत्रमार्गं प्रणयेदसक्तः ॥ ५४ ॥ एवं सदा मंत्रयितव्यमादुर्ये मंत्रतत्त्वार्थविनिश्चयज्ञाः ॥ तस्मात्तमेवं प्रणयेत्सदैव मंत्रं प्रजासंग्रहणे समर्थः ॥ ५५ ॥
 न वामनाः कुञ्जरुशानखं जानां धोजडः स्त्रीच न पुंसकंच ॥ न चात्र तिर्यक् पुरो न पश्चान्नोर्ध्वं न चाधः प्रचरेत्कथंचित् ॥ ५६ ॥ आरुह्य वा वेदमतथैव शून्यं स्थलं प्र
 काशं कुशकाशहीनं ॥ वागंगदोषान्परिहृत्य सर्वान्संमंत्रयेत्कार्यमहीनकालं ॥ ५७ ॥ इति श्रीमंशांरासभ्यादिलक्षणकथनेऽव्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८३ ॥

वकायिकीवाचिकीच केवलं मानसिकीपाण्डवेषु धृतराष्ट्रस्य वाचिक्या अभावात् तत्रैव धर्तराष्ट्राणां कायवाङ्मनोभवाज्जगृहे सौमिकेऽश्वत्थाम्नः कायिकीति पंचविधा उपधातामतीतैः ॥ ५२ ॥ तेषामिति त्रयाणां
 त्रीणि मतानि स्वनिश्चयं चावधार्य निश्चयज्ञं गुरुं प्रति तन्मतं चतुष्टयं निवेदयेदिति द्वयोः संबंधः ॥ ५३ ॥ तेन गुरुणा पिचतुर्भिः सह ऊहापोहपूर्वकं यदानिष्ठासिद्धांतः कृतो भवेत्सोपियदा सहः स्यात्सर्वेषामैकमत्येन स्या
 त्तादातं मंत्रं प्रणयेत् कार्ये नियोजयेत् ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ अत्र मंत्रस्थाने ॥ ५६ ॥ वाग्दोष उच्चैर्भाषणादिः अंगदोषो नेत्रवक्रविकारादिः तेनान्यनाधिक्षिपेदित्यर्थः ॥ ५७ ॥ इ० शां० नै० भा० व्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८३ ॥